

تحلیل دسترسی به بازار جهانی فرش دستباف صادراتی ایران

میرعبداله حسینی

عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی

hosseini.mir2010@gmail.com

میرهادی سیدی

عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی

hadi_sayedi@yahoo.com

می‌تواند توسعه صادرات فرش دستباف ایران به آن دو بازار را به بار آورد.

برخی از کشورهای واردکننده با انگیزه کسب درآمد، بر واردات فرش دستباف تعرفه گمرکی وضع کرده‌اند، درحالی‌که اعمال تعرفه بالا بر واردات فرش دستباف در ایران جنبه حمایتی از تولید داخلی دارد و در چنین شرایطی هر چند مقایسه ایران با آن کشورها منطقی نیست، اما از آن جا که ایران تولیدکننده و صادرکننده مهم فرش دستباف در جهان است و در صادرات آن از مزیت نسبی برخوردار است و لذا اعمال تعرفه گمرکی بالا بر مزیت رقابتی فرش ایران در بازار جهانی آن آسیب می‌رساند. کاهش این نرخ در واقع حرکت از مزیت نسبی به سمت مزیت رقابتی محسوب می‌شود و بهتر است ایران در محصولاتی که مزیت نسبی صادراتی دارد به جای تمرکز بر دفاع تجاری نسبت به حاکم کردن فضای رقابتی و منطقی نمودن تعرفه‌ها اقدام نماید.

سیاست تجاری / دسترسی به بازار / تعرفه گمرکی / موانع تجاری غیرتعرفه‌ای / بازار جهانی / ایران / فرش دستباف

چکیده

مقاله حاضر با محوریت تحلیل دسترسی به بازار - تعرفه‌های گمرکی و موانع تجاری غیرتعرفه‌ای - جهانی فرش دستباف صادراتی ایران بر اساس اطلاعات قابل دسترس سال 2007 به انجام رسیده است. از دسته‌بندی تعرفه گمرکی کشورها در بازار جهانی فرش دستباف نتیجه می‌شود که بازترین (دسترس آسان به بازار داخلی) بازارها شامل کشورهای توسعه‌یافته و دارای اقتصاد باز بوده که واردکننده اصلی فرش دستباف هستند. در واقع، کشورهایی که بیشترین واردات در بازار جهانی فرش دستباف را دارند، از جمله اتحادیه اروپا و آمریکا، فرش دستباف را با کمترین نرخ تعرفه وارد کرده‌اند. طبعاً کاهش تعرفه‌های گمرکی به‌ویژه تعرفه‌های غیردولت کامله‌الوداد MFN از طرف ایالات متحده، دسترسی آسان، کم‌هزینه و کاهش هزینه مبادله

این مقاله در شش قسمت تنظیم شده است. در ادامه مقدمه، مفاهیم، تعاریف و کلیاتی از چارچوب نظری سیاست تجاری ارائه شده است و سپس داده‌های آماری و شاخص‌های پایه تجاری در بازار جهانی فرش دستباف مورد تحلیل قرار گرفته است و آنگاه تحلیل رژیم تجاری (وارداتی) اعم از تعرفه‌های گمرکی و موانع تجاری غیرتعرفه‌ای بر اساس جدیدترین اطلاعات قابل دسترس از کنفرانس توسعه و تجارت ملل متحد-2007 ارائه می‌شود و در خاتمه، جمع‌بندی و پیشنهادها و توصیه‌های سیاستی منتج از مقاله ارائه می‌شود.

اطلاعات آماری تحقیق حاضر از نشریات نهادهای متولی تولید آمار نظیر گمرک، وزارت بازرگانی (قانون مقررات صادرات و واردات)، سازمان جهانی تجارت (WTO) و کنفرانس توسعه و تجارت ملل متحد (UNCTAD)، و نیز از تحقیقات و پژوهش‌های مرتبط استخراج شده است.

1. مفاهیم، تعاریف و کلیاتی از سیاست تجاری

با وجودی که تجارت آزاد رفاه جهانی را حداکثر می‌کند و دلایلی قوی بر له برقراری تجارت آزاد ارائه شده، باز هم بسیاری از کشورها، انواع محدودیت‌های تجاری [1] را وضع می‌کنند. به همین دلیل همچنان اعمال تعرفه‌های گمرکی و موانع تجاری غیرتعرفه‌ای در جهان معمول و رایج است. در مقابل دلایل مدافعان تجارت آزاد، دلایل متعددی از سوی طرفداران سیاست تجاری حمایتی ارائه شده که عبارت از حمایت از صنایع نوزاد (نوپا)، منشاء درآمد برای دولت، بهبود رابطه مبادله، مبارزه با قیمت‌شکنی (دامپینگ) [2]، حفظ امنیت ملی، بهبود وضعیت اشتغال و ترازپرداخت‌ها، حمایت از تولید مواد غذایی اساسی و غیره است.

تحلیل تعادل جزئی وضع تعرفه با استفاده از منحنی‌های عرضه و تقاضای کالای جانشین واردات انجام می‌شود، با این فرض که با وضع تعرفه، قیمت داخلی این کالا در اثر وضع تعرفه افزایش یابد. با تحلیل تعادل جزئی می‌توان اثر وضع تعرفه را بر کاهش مصرف داخلی، افزایش تولید داخلی، کاهش واردات، افزایش درآمد دولت و توزیع مجدد درآمد بین مصرف‌کنندگان

فرش دستباف مهمترین کالای صادراتی سنتی غیرنفتی کشور در چند دهه گذشته بوده است به طوری که طی چهار دهه گذشته، بیش از یک چهارم ارزش صادرات غیرنفتی را تشکیل داده است. طی چند دهه اخیر، صادرات غیرنفتی کشور از صادرات فرش دستباف تاثیر چشمگیری پذیرفته و صادرات غیرنفتی با افزایش یا کاهش صادرات فرش دستباف نوسان‌هایی را تجربه کرده است. اما در یک دهه اخیر توسعه کمی و کیفی صادرات غیرنفتی، ظهور کالاهای جدید در صادرات غیرنفتی، رکود نسبی بازار فرش دستباف در ایران و جهان سبب شد که سهم فرش دستباف از صادرات غیرنفتی بتدریج روبه کاهش گذارد. به این ترتیب صادرات غیرنفتی از شرایط تک محصولی صدور فرش رهایی یافته و صادرات غیرنفتی از تنوع کمی و کیفی کالایی برخوردار شده است.

همین‌طور، نکته‌ای که در خصوص شرکای تجاری ایران در بازار صادرات فرش دستباف ایران شایان یادآوری است این‌که کشورهای اصلی واردکننده فرش دستباف از ایران، غالباً به صادرات مجدد آن به بازارهای مصرف نهایی مبادرت می‌ورزند و هم اینک علی‌رغم وجود مراکز مهم تولید جهانی فرش دستباف در خاور نزدیک و جنوب آسیا، کشورهایی از مناطق اروپا (آلمان)، شرق آسیا (هنگ کنگ) و خلیج فارس (امارت متحده عربی) مراکز مهم تجارت جهانی آن بشمار می‌آیند.

مقاله حاضر با محوریت دسترسی - تعرفه‌های گمرکی و موانع تجاری غیرتعرفه‌ای - به بازار جهانی بر صادرات فرش دستباف ایران بر اساس اطلاعات قابل دسترس سال 2007 تدوین یافته است. به این منظور، مقاله حاضر در پاسخ به این سوالات است که ساختار تعرفه‌های گمرکی کشورهایی که در تجارت (واردات و صادرات) جهانی فرش دستباف حضور فعال دارند، به چه نحو بوده است؟ و چه کشورهایی موانع تجاری غیرتعرفه‌ای بر دسترسی به بازار داخلی وضع نموده‌اند و درصد پوشش آن چه میزان است؟ و چه سیاست‌ها، اقدامات و تمهیداتی برای توسعه بازار صادرات ایران به آن کشورها می‌بایستی فراهم آید؟

داخلی (کسانی که پس از وضع تعرفه قیمت بالاتری را برای کالا می‌پردازند) و تولیدکنندگان داخلی (کسانی که پس از وضع تعرفه قیمت بالاتری را دریافت می‌کنند) مورد بررسی قرار داد. وضع تعرفه منجر به بروز عدم کارایی‌هایی می‌شود که از آن تحت نام «هزینه حمایتی تعرفه» یا «هزینه‌های سوخت‌شده» و یا «زیان از دست رفته» [3] یاد می‌شود [4].

وقتی یک کشور کوچک بر واردات، تعرفه وضع می‌کند قیمت داخلی کالای جانشین واردات برای مصرف‌کننده آن کشور به اندازه مقدار تعرفه افزایش می‌یابد. در نتیجه تولید داخلی کالاهای جانشین واردات افزایش یافته و مصرف داخلی و واردات کاهش می‌یابد. به هر حال کشور با همان قیمت قبلی در بازارهای جهانی مواجه است؛ و کشور وضع‌کننده تعرفه درآمدهای حاصله را دریافت می‌کند. آثار مربوط به اثرات تعادل عمومی تعرفه را با گسترش الگوهای تجارت و با این فرض که، درآمد جمع‌آوری شده از محل تعرفه، مجدداً بین شهروندان به صورت یارانه یا معافیت مالیاتی توزیع می‌شود، می‌توان بررسی کرد. براساس قضیه استالپر-ساموئلسون هر افزایش در قیمت نسبی یک کالا در اثر وضع تعرفه باعث افزایش بازده یا درآمد عاملی که در تولید بیشتر استفاده می‌شود، خواهد شد [5].

در محدودیت‌های تجاری غیرتعرفه‌ای [6] به خصوص محدودیت‌های سهمیه‌ای، به جای آنکه دولت مستقیماً بر کالاهای وارداتی تعرفه وضع نماید، در مقدار آن‌ها محدودیت ایجاد می‌کند. سهمیه‌بندی واردات همان آثار مصرفی و تولیدی تعرفه گمرکی بر واردات را دارد. چنانچه دولت از طریق یک بازار رقابتی توزیع «مجوزهای واردات» را به حراج گذارد، اثر درآمدی سهمیه‌بندی مشابه آثار تعرفه گمرکی است. با وضع سهمیه واردات منحنی‌های عرضه و تقاضا انتقال یافته و قیمت داخلی تغییر می‌کند، ولی با وضع تعرفه، مقدار واردات تغییر خواهد کرد. چنانچه دولت مجوزهای واردات را در یک بازار رقابتی به حراج نگذارد، بنگاه‌هایی که چنین مجوزهایی را دریافت می‌کنند یک سود انحصاری به دست می‌آورند و احتمال ایجاد فساد در جامعه در جهت به دست آوردن چنین مجوزهایی بوجود می‌آید.

والتر در تعریفی گسترده هر اقدامی را که حجم و جهت تجارت را مختل کند مانع غیرتعرفه‌ای می‌نامد [7]. این تعریف به قدری گسترده است که حتی تعرفه را نیز در بر می‌گیرد، زیرا تعرفه نیز حجم تجارت را مختل می‌سازد. بدون شک چنین تعریفی از موانع غیرتعرفه‌ای، مورد نظر طرف‌های مذاکره‌کننده در مذاکرات تجاری دور اروگوئه نبوده است. بالدوین در تعریف دقیق‌تری، توجه خود را به درآمد حقیقی معطوف می‌کند. او مانع تجاری غیرتعرفه‌ای را چنین تعریف می‌کند: هر اقدامی که با تخصیص مجدد منابع و کالاها باعث کاهش درآمد حقیقی جهانی شود به منزله یک مانع غیرتعرفه‌ای تلقی می‌گردد [8]. اما می‌توان گفت که دقیق‌ترین تعریف را در این زمینه هیلمن ارائه داده است؛ او هر اقدام دولتی را به جز تعرفه که مستقیماً مانع ورود کالا به یک کشور شود، یا به صورت تبعیض‌آمیز در مورد کالاهای وارداتی عمل کند، مانع تجاری غیرتعرفه‌ای می‌داند [9]. تعریف هیلمن دو بخش جدا دارد: بخش اول مربوط به سیاست‌هایی است که مانع ورود کالا به یک کشور می‌شود و تقریباً هم راستا با تعریف والتر است، با این تفاوت که هیلمن با تأکید بر دولتی‌بودن اقدامات غیرتعرفه‌ای دامنه شمول محدودتری را مورد توجه قرار می‌دهد. بخش دوم تعریف، عنصر جدیدی را برای شناسایی موانع غیرتعرفه‌ای معرفی می‌کند و آن رفتار تبعیض‌آمیز است [10].

نرخ تعرفه‌ای که در جداول تعرفه‌ای کشورها مشاهده می‌شود، "تعرفه اسمی [11]" است. چنین تعرفه‌ای نمی‌تواند نشانگر سطح حمایت از تولیدات داخلی باشد. اما نرخ "تعرفه موثر [12]" تاثیر کلی ساختار تعرفه‌ای را بر هر صنعت کشور را اندازه می‌گیرد. یکی از موارد مهم استفاده از نرخ تعرفه موثر "تخصیص منابع" است که سبب می‌شود منابع از صنایع با نرخ موثر کم به صنایع با نرخ موثر بالا انتقال یابند. زیرا منابع در هر صنعت ارزش افزوده [13] به دست می‌آورد و نرخ تعرفه موثر در واقع حمایت از ارزش افزوده منابع در صنایع است. پس اگر حمایت براساس ارزش افزوده باشد، آن را حمایت موثر و نرخ آن را نرخ حمایت یا تعرفه موثر می‌نامند.

فصل شامل زیر فرش‌ها [14] نمی‌شود. گفتنی است کدهای کالایی را که شامل فرش دستباف و ماشینی است به تعداد 21 ردیف تعرفه شش رقمی نظام هماهنگ و کدگذاری کالا است که تنها ردیف‌های تعرفه‌ای 570110، 570190 مربوط به فرش دستباف و و 570210 گلیم فرش است. خلاصه‌ای از آن در جدول شماره (1) درج شده که با تعرفه وارداتی برابر با 50 درصد به ایران مواجه شده‌اند.

جدول 1- شرح شماره تعرفه یا کد انواع فرش

برحسب نظام هماهنگ طبقه‌بندی کالایی HS-

سال 1387

شماره تعرفه	نوع و شرح کالا	تعداد ردیف تعرفه	حقوق ورودی
5701	فرش و سایر کفپوش‌ها از مواد نسجی، گره‌باف، حتی آماده مصرف	2	50
5702	فرش و سایر کفپوش‌ها از مواد نسجی، بافته شده، منگوله‌باف نشده،... حتی آماده مصرف	12	50
5703	فرش و سایر کفپوش‌ها از مواد نسجی، منگوله‌باف، حتی آماده مصرف	4	50
5704	فرش و سایر کفپوش‌ها، از نم‌یا منگوله‌بافته نشده،... حتی آماده مصرف	2	50
5705	سایر فرش و کفپوش‌ها از مواد نسجی، حتی آماده مصرف	1	50
جمع	فرش و سایر کفپوش‌ها از مواد نسجی	21	50

ماخذ: برگرفته از کتاب مقررات صادرات و واردات و جداول ضمیمه آن در سال 1387.

بررسی وضعیت تعرفه وارداتی برای فصل 57، شامل فرش و سایر کفپوش‌ها از مواد نسجی، برای سال‌های 87-1383، حاکی از آن است که 21 ردیف تعرفه‌ای شش رقمی متعلق به این فصل، از دسترسی به بازار داخلی سخت و نسبتاً بسته‌ای برخوردار هستند؛ چراکه ورود تمامی کالاهای فصل 57 به بازار داخلی ایران با حقوق ورودی 50 درصد روبرو هستند. در شرایطی که نرخ حقوق ورودی بالای 15 درصد به طور متداول در تجارت جهانی، حقوق ورودی بالایی محسوب می‌شود، قطعاً نرخ حقوق ورودی 50 درصد یا بیش از سه برابر آن، حقوق ورودی به مراتب بالایی است که چه بسا به ممنوعیت ورود آن کالا به داخل نیز

بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته به طور نسبی تعرفه گمرکی بالا برای کالاهای با درجه تولید پیشرفته، در مقایسه با تعرفه‌های گمرکی مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای وضع می‌نمایند. در واقع، هر چه میزان مراحل تولیدی توسعه‌یافته‌تر شود، نرخ تعرفه گمرکی نیز افزایش می‌یابد و متعاقباً نرخ تعرفه موثر نیز بهبود می‌یابد. به همین سبب است که کشورهای درحال توسعه بر این باورند که سیاست تعرفه‌ای کشورهای توسعه‌یافته سدهای برای صنعتی شدن آن‌ها است. صنعتی شدن در این کشورها در برگیرنده مراحل توسعه‌یافته‌تر تولید است که این مرحله به شدت مورد حمایت تعرفه‌ای کشورهای توسعه‌یافته قرار دارد.

2. داده‌های آماری

سیاست تجاری فرش دستباف از دو منظر:

الف- تعرفه‌های گمرکی، اخیراً تحت عنوان حقوق ورودی مشتمل بر حقوق پایه و سود بازرگانی و ب- موانع تجاری غیرتعرفه‌ای اعم از ممنوعیت‌ها، محدودیت‌ها، مجوزها، سهمیه‌بندی و ... تحلیل می‌شود.

در جدول شماره (1) شرح و شماره تعرفه فرش و سایر کفپوش‌ها از مواد نسجی برحسب نظام هماهنگ توصیف و کدگذاری کالایی (HS) ارائه شده است. مبنای طبقه‌بندی کالایی در ایران از سال 1375 نظام طبقه‌بندی کالایی HS است، اما برای سال قبل از 1375 بر مبنای نظام طبقه‌بندی بروکسل (BTN) بوده است.

نظام هماهنگ و طبقه‌بندی کالا، شامل 21 قسمت و 98 فصل است. قسمت یازدهم، مواد نسجی و مصنوعات از این مواد را در بر می‌گیرد. قسمت یازدهم آن شامل فصول 50 تا 63 است که فصل 57 شامل فرش و سایر کفپوش‌ها از مواد نسجی است که جمعاً پنج شماره تعرفه چهار رقمی را در بر دارد. در این فصل، مقصود از «فرش و سایر کفپوش‌ها از مواد نسجی» کلیه کفپوش‌هایی است که رویه متشکل از مواد نسجی آن‌ها به هنگام استفاده در معرض دید واقع شود، و همچنین تعریف فوق اشیای دارای خصوصیات کفپوش از مواد نسجی را که برای مصارف دیگری به کار می‌روند نیز شامل می‌شود و منتهی این

می‌تواند منجر شود.

قابل ذکر است با هدف حفظ کیفیت فرش صادراتی کشور، صدور انواع قالی و قالیچه دستباف که با الیاف مصنوعی یا مخلوطی از الیاف مصنوعی تهیه شده باشد و همچنین انواع فرش‌های بافته شده با نخ‌های رنگ‌شده زیر استاندارد و آنهایی که تار و پودشان از الیاف مصنوعی باشد، ممنوع است. نظر به اینکه فرش از پشم یا از موی نرم (کرک) حیوان با ردیف تعرفه 570110 با حقوق ورودی 50 درصد در ایران بیشترین ارزش صادرات فرش به ایران و جهان را دارا است، بنابراین مقاله حاضر با محوریت این محصول تدوین شده است.

3. تحلیل شاخص‌های پایه تجاری در بازار جهانی فرش دستباف

برخی از مهم‌ترین شاخص‌های اصلی و پایه تجاری و اقدامات کنترلی تجارت در واردات و صادرات جهانی فرش دستباف با ردیف تعرفه 570110 بر اساس نظام هماهنگ توصیف و کدگذاری کالا (HS) مطابق اطلاعات آماری در دسترس آنکتاد - در سال 2007- در جدول پیوست مقاله درج شده است. این جدول، بر اساس هر کدام از شاخص‌های تجاری پایه یا ترکیبی از آن می‌تواند رتبه‌بندی شود. در ادامه معرفی کوتاهی از بازار جهانی از سه منظر: صادرکنندگان، واردکنندگان و موانع تجاری فراروی فرش در بازارهای جهانی این محصول صورت می‌گیرد. به منظور بررسی تعرفه گمرکی و موانع تجاری غیرتعرفه‌ای اعمال شده در واردات جهانی فرش دستباف، ابتدا تمامی کشورهایی که وضعیت تجاری خود را در مورد فرش دستباف گزارش نموده‌اند، شناسایی شدند، سپس تعرفه گمرکی و موانع تجاری غیرتعرفه‌ای اعمال شده بر فرش توسط آن کشورها مشخص گردید. این جدول دارای هشت ستون شامل متغیرها و شاخص‌های تجاری مرتبط با فرش دستباف با ردیف تعرفه‌ای (570110) بشرح زیر است:

1) ستون 1، فهرست 149 کشوری که اطلاعات تجاری فرش دستباف را گزارش کرده‌اند، را شامل می‌شود.

2) ستون 2، ارزش واردات کشورها به هزار دلار،

3) ستون‌های 3، 4 و 5، متوسط، حداکثر و حداقل نرخ تعرفه گمرکی اعمالی به صورت دولت کامله‌الوداد (MFN)، اعمالی توسط کشورها در واردات فرش را نشان می‌دهد.

4) ستون 6، درصد پوشش فرش را توسط واردات موانع و اقدامات تجاری غیرتعرفه‌ای کشورها نشان می‌دهد.

5) ستون 7، تعداد خطوط ملی تعرفه مربوط به محصول را نشان می‌دهد. این خطوط می‌تواند نشان‌دهنده تعرفه ترجیحی نسبت به برخی کشورها یا محصولاتی با ویژگی‌های خاص باشد.

6) ستون 8، ارزش صادرات کشورها به هزار دلار را نشان می‌دهد.

با دقت در اطلاعات تجاری ارائه شده برای 149 کشور مرتبط با بازار جهانی فرش، نتیجه می‌شود که:

الف) از 149 کشور گزارش‌دهنده تعداد 122 کشور از طریق صادرات یا واردات در بازار جهانی فرش دستباف حضور دارند که گویای آن است بازار این محصول هرچند محدود در بسیاری از کشورها نفوذ کرده است. شایان گفتن است تمام 27 کشور عضو اتحادیه اروپا بعنوان یک واحد سیاسی درج شده و جریان تجارت فرش دستباف در بین آن‌ها که رقم قابل توجهی نیز هست، لحاظ نشده است.

ب) در میان 149 کشور گزارش‌دهنده در بازار جهانی فرش دستباف، تعداد 27 کشور هیچ حضوری در بازار (نه واردکننده و نه صادرکننده‌اند) ندارند، تعداد 42 کشور تنها و صرفاً واردکننده بوده‌اند، تعداد 29 کشور نیز صرفاً صادرکننده بوده‌اند، تعداد 37 کشور با وجود صادرات و واردات، تراز تجاری کالایی منفی (واردکننده خالص) دارند، تعداد 14 کشور با وجود صادرات و واردات، تراز تجاری کالایی مثبت (صادرکننده خالص) دارند.

به این ترتیب در یک نگاه اجمالی، تعداد کشورهای صادرکننده و به‌ویژه صادرکننده خالص به مراتب محدودتر از تعداد کشورهای واردکننده به خصوص واردکننده خالص بوده است، لذا تعداد کشورهای طرف عرضه صادرات محدودتر از تعداد

کشورهای طرف تقاضای وارداتی فرش دستباف بوده می‌باشد. (ج) ارزش صادرات جهانی فرش دستباف با ردیف تعرفه‌ای مذکور 1732 میلیون دلار بوده که جمعاً 85 کشور در طرف صادرات جهانی آن حضور دارند. شش کشور مهم صادرکننده (صادرکنندگان اصلی) به ترتیب عبارت بوده‌اند از:

ایران 529/96 میلیون دلار معادل 30/59 درصد؛

هند 443/01 میلیون دلار معادل 25/57 درصد؛

پاکستان 369/67 میلیون دلار معادل 21/34 درصد؛

نپال 151/52 میلیون دلار معادل 8/75 درصد؛

چین 98/36 میلیون دلار معادل 5/68 درصد؛

و ترکیه 55/24 میلیون دلار معادل 3/19 درصد.

به این ترتیب ارزش صادرات این شش کشور 1647/76 میلیون دلار و معادل 95/13 درصد از کل ارزش صادرات جهانی فرش دستباف بوده است. گفتنی است هم اینک دو کشور [15] هند و پاکستان به ترتیب با سهم 25/58 و 21/34 درصد ارزش در رتبه‌های دوم و سوم اصلی‌ترین رقبای ایران (30/59 درصد) در بازار جهانی فرش دستباف قرار دارند و سه کشور نپال، چین و ترکیه در مراتب بعدی قرار دارند.

(د) واردات جهانی فرش با ردیف تعرفه‌ای مذکور 1252 میلیون دلار [16] بوده که جمعاً 107 کشور در طرف واردات جهانی آن حضور دارند. شش کشور مهم واردکننده (واردکنندگان اصلی) جهانی به ترتیب عبارت بوده‌اند از:

ایالات متحده آمریکا 552/67 میلیون دلار معادل 44/12 درصد؛

اتحادیه اروپا 497/43 میلیون دلار معادل 39/71 درصد؛

سوئیس 35/78 میلیون دلار معادل 2/86 درصد؛

کانادا 30/65 میلیون دلار معادل 2/45 درصد؛

ترکیه 30/69 میلیون دلار معادل 2/45 درصد؛

و ژاپن 27/61 میلیون دلار معادل 2/20 درصد.

به این ترتیب ارزش واردات این شش کشور 1174/83 میلیون دلار معادل 93/79 درصد از کل واردات جهانی فرش دستباف با ردیف تعرفه‌ای مذکور است. ملاحظه می‌شود پنج کشور از این شش کشور به همراه استرالیا کشورهای توسعه یافته صنعتی با رفاه بالا هستند که قسمت اعظم تقاضای واردات

جهانی فرش دستباف را در اختیار دارند. گفتنی است هم‌اینک آمریکا و اتحادیه اروپا اصلی‌ترین واردکنندگان در بازار جهانی فرش دستباف محسوب می‌شوند و جمعاً 1050 میلیون دلار و بیش از چهار پنجم واردات جهانی آن را در اختیار دارند. گفتنی است این کشورها در صادرات جهانی این محصول نیز ایفای نقش می‌کنند.

(ه) 71 کشور نیز صادرکننده و واردکننده هم‌زمان این محصول در بازار جهانی بوده‌اند. ده تا از مهم‌ترین کشورهای صادرکننده و واردکننده هم‌زمان فرش دستباف عبارت هستند از: آمریکا، اتحادیه اروپا، ترکیه، سوئیس، پاکستان، امارات متحده عربی، چین، مصر، هنگ کنگ و آفریقای جنوبی. ملاحظه می‌شود که برخی از این کشورها از جمله ترکیه، پاکستان و چین صادرکننده خالص این محصول بوده و سعی دارند با واردات آن به صادرات مجدد مبادرت نمایند.

4. تحلیل رژیم تجاری کشورها در بازار جهانی فرش دستباف

(1) از 149 کشوری که رژیم تجاری در بازار جهانی فرش دستباف با ردیف تعرفه 570110 را گزارش داده‌اند، متوسط نرخ تعرفه دولت کامله‌الوداد (MFN) 10 کشور (6/71 درصد) برابر صفر (یا ارائه نشده) و 18 کشور (12/08 درصد) برابر پنج و کمتر از 5 درصد (غیر از صفر) داشته‌اند و به این ترتیب 28 کشور (18/79 درصد) متوسط نرخ تعرفه گمرکی پنج و کمتر از پنج درصد بر واردات فرش دستباف وضع کرده‌اند. در واقع 121 کشور یعنی 81/2 درصد از کشورهای تحت پوشش این مطالعه بیش از پنج درصد بر واردات فرش دستباف تعرفه گمرکی وضع کرده‌اند.

(2) بسیاری از کشورهای توسعه یافته بر واردات فرش دستباف تعرفه پائینی - تعرفه صفر و کمتر از پنج درصد - وضع کرده‌اند، از جمله این کشورها می‌توان به کشورهای آمریکا (1/1 درصد)، استرالیا (صفر درصد)، هنگ کنگ (صفر درصد)، نروژ (صفر درصد) و سنگاپور (صفر درصد) اشاره کرد. البته، تعدادی از این کشورها در جرگه کشورهای با اقتصاد باز و

آزاد هستند که با تمام کشورهای جهان هیچ گونه مانع تعرفه‌ای اعمال نمی‌کنند. این کشورها در مناطق مختلف جهان پراکنده شده‌اند برای نمونه در قاره آسیا به هنگ‌کنگ و سنگاپور می‌توان اشاره کرد.

(3) بالاترین نرخ تعرفه دولت کامله‌الوداد (MFN) در واردات فرش دستباف به جزایر سلیمان تعلق دارد. جزایر سلیمان بر واردات این محصول 250 درصد نرخ تعرفه (MFN) وضع کرده است. این کشور جایگاهی در بازار جهانی فرش ندارد. بعد از این کشور، بالاترین نرخ تعرفه (MFN) در واردات جهانی فرش دستباف به سوریه (75 درصد)، ایران (50 درصد)، مراکش (50 درصد)، کیپ‌ورد (50 درصد)، تونس (43 درصد)، رومانی (40 درصد)، سودان (40 درصد) و ویتنام (40 درصد) تعلق دارد. برخی از این کشورها، جایگاهی در بازار جهانی (واردات و صادرات) ندارند. بنابراین انگیزه خاصی از

اعمال تعرفه سنگین بر واردات آن وجود ندارد. البته برخی از این کشورها، همچون ایران، مراکش و تونس عمده تولیدکننده‌اند و با انگیزه حمایت از تولید داخلی، بر واردات آن محصول تعرفه‌های بالایی وضع کرده‌اند.

(4) جدول (2) وضعیت تعرفه‌های گمرکی کشورهای را که در بازار جهانی فرش دستباف حضور داشته و اطلاعات تجاری مورد نظر را گزارش داده‌اند، در هفت دسته نشان می‌دهد که بازترین بازار مطابق جدول (2) از آن دو دسته آخر است که اکثراً شامل کشورهای توسعه‌یافته و دارای اقتصاد بازاری هستند که واردکننده اصلی فرش دستباف بوده‌اند و نرخ تعرفه گمرکی صفر و پائین‌تر از پنج درصد داشته‌اند را شامل می‌شود. در مقابل، بسیاری از کشورهای توسعه‌نیافته و بسته که واردکننده مهم در بازار جهانی فرش دستباف نبوده‌اند، به گروه تعرفه گمرکی بالا تعلق دارند.

جدول 2- دسته‌بندی تعرفه‌های گمرکی کشورها در بازار جهانی فرش دستباف (واحد ارقام به درصد)

شرح	دسترسی به بازار	تعداد کشورها	کشورها و واحد به درصد
الف) بالاترین نرخ تعرفه؛ 50 درصد و بیشتر	کاملاً بسته و بسیار مشکل	6 کشور (4/03 درصد)	جزایر سلیمان (250)، سوریه (75)، ایران (50)، مراکش (50)، ترکمنستان (50) و کیپ‌ورد (50)
ب) کشورهای با نرخ تعرفه 40 تا 50 درصد	کاملاً بسته	6 کشور (4/03 درصد)	از جمله: تونس (43 درصد)، کشورهای رومانی، سودان، مصر، ویتنام و زیمبابوه تماماً 40 درصد
ج) کشورهای با نرخ تعرفه 25 و کمتر از 40	بسته بالا	16 کشور (10/74 درصد)	از جمله: الجزایر (30)، برخی کشورهای آفریقایی (30 تا 35 درصد)، اردن (30) و ازبکستان (30)
د) کشورهای با نرخ تعرفه 15 تا 25 درصد	نسبتاً بسته	57 کشور (38/26 درصد)	از جمله: آرژانتین (20 درصد)، برزیل (20)، مکزیک (20)، نیوزیلند (17) و پاکستان (25)
ه) کشورهای با نرخ کمتر از 15 و بیش از 5 درصد	نسبتاً باز	36 کشور (24/16 درصد)	از جمله: چین (14 درصد)، هند (15)، چین تایپه (10)، کانادا (9/8)، کره جنوبی (10)، مالزی (12/5)، ترکیه (8) و اوکراین (8)
و) کشورهای با نرخ تعرفه بیش از صفر تا 5 درصد	باز	18 کشور (12/08 درصد)	از جمله: آمریکا (1/1 درصد)، اتحادیه اروپا (8)، ژاپن (7/9)، تمامی کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس (5) و آفریقای جنوبی (5)
ز) کشورهای با تعرفه صفر درصد	کاملاً باز (دسترسی آزاد)	10 کشور (6/71 درصد)	از جمله: استرالیا، هنگ‌کنگ، نروژ و سنگاپور

ماخذ: نتایج حاصل از تحقیق

اتحادیه اروپا و آمریکا، این محصول را با حداقل نرخ تعرفه دول کامله‌الوداد یعنی کمتر از 10 درصد وارد کرده‌اند.

(6) از کشورهایایی که بیشترین صادرات را در بازار جهانی فرش دستباف دارند، میانگین نرخ تعرفه ایران 50 درصد، هند 15 درصد، پاکستان 25 درصد، نپال 25 درصد، چین 14 درصد، ترکیه 8 درصد، مصر 40 درصد، مراکش 50 درصد،

(5) از هشت کشوری که بیشترین واردات در بازار جهانی فرش دستباف را دارند، میانگین نرخ تعرفه دولت کامله‌الوداد (MFN) آمریکا 1/1 درصد، اتحادیه اروپا 8 درصد، سوئیس (گزارش نشده)، کانادا 9/8 درصد، ترکیه 8 درصد، ژاپن 7/9 درصد، استرالیا (صفر درصد) و نروژ (صفر درصد) بوده است. به این ترتیب غالب کشورهای عمده واردکننده از جمله

از مزیت رقابتی کشور در صادرات فرش دستباف، تجدیدنظر و کاهش منطقی نرخ تعرفه وارداتی - نه کاهش شدید [17]- این محصول ضرورت می‌یابد.

جدول 3- تعرفه گمرکی واردکنندگان و صادرکنندگان اصلی در بازار جهانی فرش دستباف و وضعیت تعرفه گمرکی ایران در مقایسه با آنها در سال 2007 (واحد ارقام به درصد)

تعداد کشورهای وضع کننده NTM انواع غیر تعرفه‌ای با پوشش 100 درصد	متوسط نرخ تعرفه جهانی	نرخ تعرفه MFN 8 کشور صادر کننده اصلی	نرخ تعرفه MFN 8 کشور واردکننده اصلی
20	26/77	9. ایران 50 درصد 10. هند 15 درصد 11. پاکستان 25 درصد 12. نپال 25 درصد 13. چین 14 درصد 14. ترکیه 8 درصد 15. مصر 40 درصد 16. رومانی 40 درصد	1. ایالات متحده آمریکا 1/1 درصد 2. اتحادیه اروپا 8 درصد 3. سوئیس (گزارش نشده) 4. کانادا 9/8 درصد 5. ترکیه 8 درصد 6. ژاپن 7/9 درصد 7. استرالیا (0 درصد) 8. نروژ (0 درصد)

ماخذ: نتایج حاصل از محاسبات.

9) بر اساس اطلاعات تعرفه‌ای 149 کشور و محاسبات انجام شده در واقع متوسط نرخ تعرفه وارداتی در بازار جهانی فرش دستباف 26/77 درصد (27 درصد) به دست می‌آید. رقم مذکور را می‌توان به متوسط نرخ تعرفه وارداتی در کل بازار جهانی این محصول تعمیم داد. حال به دلایل متعدد از جمله ارتقای مزیت رقابتی، کاهش واردات غیررسمی (قاچاق) و منطقی شدن تعرفه گمرکی بالا در حد تعرفه ممنوعه فرش دستباف ایران، اگر فرض نماییم که نرخ تعرفه وارداتی این محصول - 50 درصد - به متوسط نرخ تعرفه وارداتی در بازار جهانی آن کاهش یابد، آنگاه نرخ تعرفه وارداتی ایران برای این محصول باید از 50 درصد به رقم حدود 25 درصد کاهش یابد.

10) در میان 149 کشور در بازار جهانی فرش دستباف، بالغ بر 20 کشور شامل الجزایر، آرژانتین، ساحل عاج، مصر، اتحادیه

تونس 43 درصد و رومانی 40 درصد بوده است. به این ترتیب ایران به همراه بسیاری از کشورهای عمده صادرکننده این محصول با وجود مزیت نسبی صادراتی که در صادرات فرش دستباف دارند، نرخ تعرفه دولت کامله‌الوداد (MFN) بالا و نسبتاً بالایی اعمال کرده است. در این بین ایران که اساساً این محصول تولیدی را با هدف صادرات انجام می‌دهد، اعمال تعرفه گمرکی بسیار بالا در واردات آن بر مزیت رقابتی آن در بازار جهانی می‌تواند آسیب می‌رساند. البته نظر به این که قیمت فرش‌های دستباف در دو کشور اصلی صادرکننده رقیب ایران - هند و پاکستان - ارزان‌تر از ایران است و کاهش شدید تعرفه وارداتی ایران به بازار داخلی ایران نیز می‌تواند آسیب رساند.

7) در این میان، ج.ا. ایران با وجود آن که قسمت اعظم ارزش صادرات جهانی این محصول را در اختیار دارد، اما بالاترین نرخ تعرفه وارداتی را در بازار جهانی این محصول اعمال کرده است. ایران بر واردات این محصول 50 درصد نرخ تعرفه (MFN) وضع کرده است نظر به این که ایران اولین صادرکننده بر حسب ارزش در بازار جهانی این محصول است، و در واقع در صادرات از مزیت طبیعی و نسبی در خور توجهی برخوردار است، لذا استدلالی منطقی و موجه از اعمال تعرفه سنگین بر واردات این محصول قابل تصور نیست. در این بین، تعرفه گمرکی ایران دستکم بیش از دو برابر تعرفه گمرکی رقبای ایران در بازار صادرات از جمله هند، پاکستان، نپال، چین و ترکیه است.

8) شایان ذکر است از وضع تعرفه گمرکی وارداتی سنگین در ایران، انگیزه درآمد گمرکی اصل نبوده است، چراکه در عمل واردات رسمی صورت نگرفته است. اما ممکن است با هدف حمایت از تولید داخلی متوسط نرخ تعرفه بالا بوده باشد، که بی‌شک با توجه به مزیت طبیعی و نسبی بالای ایران در صادرات این محصول این درصد تعرفه موجه نیست و این امر نه تنها بر مزیت رقابتی کشور در صادرات این محصول آسیب می‌رساند، بلکه حتی واردات غیررسمی (قاچاق) از مجاری غیرقانونی را نیز تشویق می‌کند. پس با هدف حمایت

اروپا، هند، اردن، لائوس، مالزی، مکزیک، مراکش (مغرب)، نیجریه، فیلیپین، سنگال، سودان، تونس، تانزانیا، آمریکا، اروگوئه و ویتنام بر واردات آن محصول موانع تجاری غیرتعرفه‌ای وضع کرده‌اند. در واقع برای تمامی 20 کشور مذکور، درصدی از واردات فرش دستباف که مشمول موانع تجاری غیرتعرفه‌ای است، رقمی برابر با 100 می‌باشد. هرچند ماهیت موانع تجاری غیرتعرفه‌ای می‌تواند متفاوت باشد، برخی از موانع تجاری غیرتعرفه‌ای می‌تواند شامل مقررات فنی و استانداردها باشد که طبعاً در صورتی که این استانداردها با مقررات سازمان جهانی تجارت مغایرت نداشته باشد منعی ندارند. اما در صورتی که موانع تجاری غیرتعرفه‌ای شامل مواردی همچون مجوزها، محدودیت‌ها، سهمیه‌بندی واردات و یا ممنوعیت‌های مشابه باشد، مطابق مقررات سازمان جهانی تجارت ناپستی وضع شوند.

11) همان طوری که گفته شد مهمترین متقاضیان واردات فرش دستباف تعرفه بالای در واردات این محصول وضع نکرده‌اند؛ چراکه تعرفه گمرکی فرش دستباف به ترتیب در 27 کشور عضو اتحادیه اروپا 8 درصد، آمریکا 1/1 درصد، کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس (شامل عربستان سعودی، عمان، قطر، کویت، امارات متحده عربی) 5 درصد، ژاپن 7/9 درصد، و کانادا 8/9 درصد، استرالیا 5 درصد، هنگ کنگ (صفر درصد)، سنگاپور 5 درصد و آفریقای جنوبی 5 درصد است. با دقت در وضعیت تعرفه گمرکی فرش دستباف در کشورهای متقاضی آن نتیجه می‌شود تعرفه واردکنندگان اصلی در بازار جهانی کمتر از 10 درصد است که در واقع تعرفه گمرکی اسمی بالایی محسوب نمی‌شود. کشورهای اصلی واردکننده فرش دستباف که تعرفه گمرکی بالا در واردات آن اعمال کرده‌اند، انگیزه اعمال تعرفه کسب درآمد گمرکی بوده است اما کشورهای اصلی واردکننده فرش دستباف که تعرفه گمرکی بالایی در واردات این محصول اعمال نکرده‌اند، برخی تلاش دارند در صادرات مجدد به اشکال مختلف، در بازار جهانی حضور داشته باشند و توانسته‌اند ارزش افزوده بالایی را نیز به دست آورند.

12) در یک نگاه اجمالی با بررسی دامنه تعرفه - حد پائین و حد بالای تعرفه گمرکی اعمال شده بر واردات فرش دستباف در یکایک کشورها - مشاهده می‌کنیم از 122 کشوری که در بازار جهانی حضور دارند، تنها سه کشور آمریکا، کانادا و بلغارستان تعرفه گمرکی متفاوت بر واردات آن اعمال کرده‌اند. دامنه تعرفه گمرکی آمریکا 4/5 - 0 درصد و کانادا 13 - 6/5 درصد و بلغارستان 25 - 24/5 درصد بوده است. به این ترتیب با وجود آن که دامنه تعرفه نسبتاً بالا است، اما حد بالای آن به خصوص برای آمریکا کمتر از پنج درصد است که سطح بالایی محسوب نمی‌شود.

13) با مطالعه تعرفه گمرکی اعمال شده بر واردات اشکال مختلف فرش دستباف در آمریکا و کانادا نتیجه می‌شود نرخ تعرفه عمومی، موقت، MFN، GSP و LDC غالباً آزاد و موارد غیر صفر آن در دامنه کمتر از 10 درصد است و تفاوت معنی داری در سطوح تعرفه اعمال شده مشاهده نمی‌شود. با وجود آن که حدپائین و حد بالای تعرفه گمرکی اعمال شده MFN با استثنای سه کشور فوق در بقیه کشورها برابر هم است، اما لزوماً نرخ تعرفه‌های MFN در مقایسه با تعرفه‌های غیر MFN فرش دستباف کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت با غیر اعضا یکسان تلقی نمی‌شود، لذا هم‌اینک که ایران به عضویت دائم سازمان جهانی تجارت در نیامده است و ایران عضو ناظر سازمان جهانی تجارت است، اعمال تعرفه بالای غیر MFN بر صادرات ایران به‌ویژه از طرف دو واردکننده بزرگ جهانی - اتحادیه اروپا [18] و آمریکا - می‌تواند قدرت رقابتی ایران را در مقایسه با دیگر رقبای بازار جهانی تضعیف نماید.

جمع‌بندی و پیشنهادها

مقاله حاضر با محوریت تعرفه‌های گمرکی و موانع تجاری غیرتعرفه‌ای اعمال شده بر صادرات فرش دستباف ایران در کشورهای هدف و مقایسه آن با کشورهای رقیب براساس اطلاعات قابل دسترس - 2007 - به انجام رسیده است. نتایج تحقیق گویای آن است که:

1. برخی از کشورهای توسعه یافته و شرکای اصلی وارداتی در بازار جهانی فرش دستباف از جمله آمریکا، استرالیا، کانادا، هنگ کنگ، سنگاپور، آفریقای جنوبی، اتحادیه اروپا و ژاپن بر واردات فرش دستباف تعرفه گمرکی پائینی وضع کرده اند. به علاوه تعدادی دیگر از آن کشورها از جمله هنگ کنگ و سنگاپور که در ردیف کشورهای با اقتصاد باز و آزاد هستند هیچ مانع تعرفه ای اعمال نمی کنند. در این بین، برخی این کشورها نقش صادرات مجدد را نیز ایفا می نمایند.

2. بالاترین نرخ تعرفه گمرکی در بازار جهانی فرش دستباف از آن 12 کشور با نرخ تعرفه گمرکی بالای 30 درصد است که از جمله سوریه، مراکش، ترکمنستان، تونس، رومانی، سودان، مصر، زیمبابوه، الجزایر، اردن و ازبکستان است که برخی از آن ها جایگاهی در بازار جهانی (واردات و صادرات) آن ندارند. البته عدم وجود واردات قابل توجه این کشورها خود می تواند نشانه ای از نرخ های تعرفه گمرکی بالا باشد. دست کم در برخی از این کشورها می توان انتظار داشت که با کاهش یا حذف مانع تعرفه ای در عمل واردات آن ها افزایش یابد.

3. با بررسی وضعیت تعرفه کشورهای که در بازار جهانی فرش دستباف حضور دارند می توان آن ها را در گروه های مختلف دسته بندی کرد: کشورهای توسعه یافته و اقتصادهای باز - شامل آمریکا، اتحادیه اروپا، سوئیس، کانادا، ژاپن، استرالیا و نروژ - واردکننده اصلی فرش دستباف می باشند و کمترین تعرفه گمرکی بر واردات وضع کرده اند. در مقابل، کشورهای توسعه نیافته با اقتصادهای بسته که واردکننده مهم فرش نبوده اند، نرخ تعرفه بالایی را وضع کرده اند.

4. ایران با وجود آن که قسمت اعظم صادرات جهانی فرش دستباف را از حیث ارزش در اختیار دارد و در صادرات آن از مزیت طبیعی و نسبی بالایی برخوردار است اما بالاترین نرخ تعرفه وارداتی را در بازار جهانی اعمال کرده است. بی شک از وضع تعرفه بالا، انگیزه کسب درآمد گمرکی نبوده و با هدف حمایت از تولید داخلی نرخ تعرفه ی بالا اعمال کرده است. اعمال تعرفه بسیار بالا برای ایران چندان

موجه نیست و به مزیت رقابتی در صادرات آن لطمه می زند. با هدف حمایت از مزیت رقابتی در صادرات فرش، تجدیدنظر و کاهش منطقی در تعرفه وارداتی آن ضرورت دارد.

5. نظر به اینکه متوسط نرخ تعرفه فرش دستباف در 149 کشور 26/77 درصد (27 درصد) به دست می آید که رقم مذکور را می توان به متوسط نرخ تعرفه وارداتی در کل بازار جهانی آن تعمیم داد. حال اگر نرخ تعرفه وارداتی ایران - 50 درصد - به متوسط نرخ تعرفه وارداتی در بازار جهانی آن کاهش یابد، آنگاه نرخ تعرفه وارداتی ایران برای آن باید از 50 درصد، به حدود 25 درصد کاهش یابد.

6. در میان 149 کشور در بازار جهانی فرش دستباف، بالغ بر 20 کشور بر واردات آن موانع تجاری غیرتعرفه ای وضع کرده اند. در واقع برای تمامی 20 کشور مذکور، درصدی از واردات که مشمول موانع تجاری غیرتعرفه ای می شوند رقمی برابر با 100 می باشد. این موضوع گویای آن است که افزون بر تعرفه گمرکی، برخی از کشورها بر واردات فرش موانع تجاری غیرتعرفه ای نیز اعمال کرده اند. هر چند ماهیت موانع تجاری غیرتعرفه ای می تواند متفاوت باشد اما ارزیابی موانع غیرتعرفه ای و تشخیص موانع فنی و مجاز، و انواع غیرمجاز آن مطابق مقررات سازمان جهانی تجارت، مستلزم بررسی های بیشتر و ارزیابی مورد به مورد موانع است. همچنین پیشنهادهایی نیز به شرح زیر قابل ارائه می باشد:

1- گرچه نرخ تعرفه گمرکی وضع شده در بازارهای اصلی وارداتی فرش دستباف در جهان بسیار پائین است ولی به هر حال این نرخ ها را باید مانعی در برابر صادرات فرش به اصلی ترین بازارهای فرش دستباف از جمله اتحادیه اروپا و ایالات متحده تلقی نمود. طبعاً کاهش تعرفه ها به ویژه تعرفه های غیر MFN از طرف ایالات متحده، دسترسی آسان و کم هزینه و کاهش هزینه مبادله می تواند در توسعه صادرات فرش دستباف ایران به آن دو بازار مفید واقع شود.

2- نباید نسبت به تعرفه های بالای کشورهایایی که در شرایط موجود واردکننده جدی فرش نیستند بی اعتنا بود. گرچه این کشورها اکنون نقش چندانی در بازار فرش ندارند اما می توان

به این گونه کشورها به عنوان بازارهای باز نشده و در عین حال دارای پتانسیل احتمالی برای واردات توجه کرد و با تلاش برای کاهش تعرفه در این کشورها در توافق نامه های تجاری دوجانبه و منطقه ای و چندجانبه تجاری نسبت به کاهش و رفع موانع همت گمارد.

3- نرخ تعرفه فرش وارداتی در ایران 50 درصد است که نرخ تعرفه بسیار بالایی محسوب می شود. کاهش منطقی این نرخ در واقع حرکت از مزیت نسبی به سمت مزیت رقابتی ایران در تولید و تجارت آن محصول محسوب می شود. ایران در محصولاتی که مزیت نسبی صادراتی دارد بجای تمرکز بر دفاع تجاری نسبت به حاکم کردن فضای رقابتی با منطقی شدن تعرفه های گمرکی و بالاخص از طریق کاهش هزینه های تولید و مبادله در تجارت اقدام نماید.

پی نوشت

1. محدودیت های تجاری به طور کلی شامل محدودیت های تعرفه ای و غیرتعرفه ای است. مهمترین نوع محدودیت تجاری، تعرفه است.

2. Dumping.

3. Dead Weight Loss.

4. حسینی، 1383.

5. معیار مناسب جهت اندازه گیری درجه حمایت از تولیدکنندگان داخلی، همان نرخ تعرفه مؤثر حمایتی است که تاثیر کلی ساختار تعرفه ای را بر هر صنعت در کشور اندازه گیری می کند. از تبعات مهم استفاده از نرخ تعرفه مؤثر تاثیر آن بر "تخصیص منابع" است که سبب می شود منابع از صنایع با نرخ حمایت مؤثر کم به صنایع با نرخ مؤثر بالا انتقال یابد. نرخ تعرفه مؤثر حمایتی با نرخ تعرفه اسمی تفاوت بسیار زیادی دارد و نرخ تعرفه اسمی نمی تواند نشانگر سطح حمایت از تولیدات و تولیدکننده باشد در حالی که نرخ تعرفه مؤثر از چنین قابلیتی برخوردار است.

6. اقسام آن عبارتند از سهمیه های تعرفه ای، سهمیه های وارداتی یک جانبه، پروانه (مجوز) واردات، سهمیه های دو جانبه و

ترکیبی. سهمیه بندی، محدودیت مقداری مستقیم (QRs) مربوط به مقدار مجاز واردات یا صادرات است.

7. Walter, 1992.

8. Baldwin, 1988.

9. Hillman, 1996.

10. حسینی، 1383.

11. Nominal Tariff.

12. Effective Tariff Rate.

13. Value Added.

14. Underlays.

15. گفتنی است ایران از سه دهه گذشته (1980) شدیداً سهم

مقداری تولید فرش دستباف را نسبت به دو رقیب اصلی هند و پاکستان از دست داده است و رتبه سوم جهان را از نظر حجم تولید داراست ولی بدلیل مرغوبیت نسبی و قیمت های بالا تا همین اواخر بالاترین سهم ارزشی را در صادرات جهانی داراست. این امر هرروز حفظ قدرت رقابتی را برای ایران در جهانی که مواجه با بحران درآمدی است و اکثریت مردم را طبقه متوسط تشکیل می دهند و فرشهای گران قیمت کالاهای بسیار لوکس برای آنها محسوب می شود، سخت تر می کند.

16. صادرات جهانی فرش نزدیک 0/5 میلیارد دلار (به میزان

480 میلیون دلار) از واردات جهانی آن بیشتر است که یکی از دلایل این تفاوت ناشی از حضور پررنگ اتحادیه اروپا در طرف تقاضای جهانی فرش دستباف است که تجارت درون منطقه ای آن اتحادیه اروپا به خصوص در طرف تقاضای جهانی لحاظ نشده است. به نظر می آید این تحلیل کمابیش بر صادرات اتحادیه اروپا نیز موضوعیت دارد، چرا که در گزارش صادرات یک جای 27 کشور اتحادیه اروپا در قالب یک قلمرو واحد سیاسی، به آن اشاره ای نشده است. استفاده از انبارهای مالی گمرکی به ویژه در اروپا که فرش های صادرکنندگان را تا صدور به مقصد نهایی نگهداری می کنند یکی دیگر از دلایل تفاوت اعداد صادرات و واردات است. زیرا فرش های وارداتی به آن جز آمار صادرات کشورهای

تولیدکننده قرار می‌گیرد ولی تا از این گمرکات ترخیص نشود جز آمار واردات کشور دارنده انبار یا مقصد نهایی آن قرار نمی‌گیرد.

17. تولیدات فرش دستباف هند و چین و برخی کشورهای جنوب آسیا قیمت‌های پائین‌تری دارند که ایران در صورت کاهش حداکثری تعرفه‌ها با واردات بی‌رویه فرشهای هندی، پاکستانی، چینی احتمال دارد مواجهه شود و به‌علاوه افزایش قدرت رقابت و توصیه تدریجی به کاهش تعرفه در زمانی مناسب بایستی صورت گیرد.

18. اتحادیه اروپا ایران را یک‌جانبه تحت نظام عمومی ترجیحات (GSP) مشمول تعرفه‌های ترجیحی خود کرده است ولی این اتحادیه می‌تواند هر زمانی بخواهد رفتاری غیر دولت کامله‌الوداد (MFN) با فرش ایران انجام دهد. این در حالی است نرخ غیر MFN آمریکا در مورد واردات فرش دستباف از ایران، رفتار کاملاً تبعیضی دارد و به‌علاوه اخیراً - سپتامبر 2010 - با تشدید تحریم‌های یک‌جانبه از طرف آمریکا، واردات فرش دستباف ایران به بازار آن کشور با محدودیت‌های بیشتر موانع تجاری غیرتعرفه‌ای از جمله تحریم و ممنوعیت واردات فرش به آن کشور نیز مواجه شده است.

19. موانع غیرتعرفه‌ای

منابع

اداره کل مقررات صادرات و واردات وزارت بازرگانی، مقررات صادرات و واردات و جداول ضمیمه آن (بر اساس سیستم هماهنگ‌شده توصیف و کدگذاری‌های کالا)، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، تهران، 1387.

حسینی، میرعبدا... و زورار پرمه، «ساختار بازار جهانی فرش دستباف و بازارهای هدف صادراتی ایران»، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، سال هشتم، شماره 30، بهار، صص 85-117، 1383.

حسینی، میرعبدا...، «سیاست تجاری کشاورزی ایران و تعیین معادل تعرفه‌ای واردات محصولات آن»، فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهشنامه بازرگانی، موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، سال هشتم، شماره 32، پاییز، تهران، صص 1-40، 1383.

معاونت طرح و برنامه گمرک ایران، سالنامه آمار بازرگانی خارجی ج.ا. ایران (صادرات). دفتر آمار و خدمات ماشینی گمرک ج.ا. ایران. تهران، 86-1358.

Hillman, J.S., "Nontariff Agricultural Trade Barriers Revisited", *International Agricultural Trade Research Consortium*, 1996.

<http://cs.usm.my/cgi-bin/untrains/fil1.cgi> (28-10-1388).

ITC.(2007).CD:PC-TAS (Trade Analysis System. Copyright ITC/UNSD2002-2008).

Leamer, Edward., "Measures of Openness", in R. Baldwin, ed., *Trade Policy and Empirical Analysis*. Chicago: University of Chicago press, 1988.

Walter, I., "Non Tariff Protection Among Countries: Some Preliminary Empirical Evidence", *Economic International*, Vol. 25, 1992.

پیوست 1- شاخص‌های اصلی بازار و رژیم تجاری کشورهای صادرکننده و واردکننده در بازار جهانی فرش

دستباف (570110) برای سال 2007

صادرات (US\$'000)	خطوط ملی تعرفه	XNTM (%) [19]	دامنه تعرفه MFN (%)		متوسط تعرفه MFN (%)	واردات (US\$000)	شرح
			حداکثر	حداقل			
7353	1	N.A.	2/5	2/5	2/5	147	افغانستان
13	4	0	10	10	10	14	آلبانی
33	1	100	30	30	30	0	الجزایر
0	1	N.A.	20	20	20	3	آنگولا
0	1	N.A.	20	20	20	21	آنتیگو
358	3	100	20	20	20	105	آرژانتین
3005	1	N.A.	10	10	10	0	ارمنستان
462	1	0	0	0	0	15646	استرالیا
2996	4	N.A.	15	15	15	0	آذربایجان
0	1	N.A.	35	35	35	433	باهاماس
34	6	0	5	5	5	1518	بحرین
442	1	0	25	25	25	32	بنگلادش
0	1	N.A.	20	20	20	6	برمودا
0	4	0	20	20	20	22	بلاروس
0	1	N.A.	20	20	20	0	بلیز
0	1	N.A.	20	20	20	0	بنین
0	1	N.A.	22/3	22/3	22/3	67	برمودا
0	1	0	30	30	30	54	بوتان
48	1	0	10	10	10	0	بولیوی
1	4	N.A.	15.0	15	15	621	بوسنی و هرزگوین
0	1	N.A.	5.0	5	5	0	بوتسوانا
106	3	0	20	20	20	724	برزیل
0	2	0	5	5	5	39	برونئی
8	2	N.A.	25	24/5	24/8	106	بلغارستان
0	1	0	20	20	20	13	بورکینافاسو
0	1	N.A.	30	30	30	0	بوروندی
15	1	N.A.	35	35	35	0	کامبوج
0	1	0	30	30	30	13	کامرون
497	2	0	13	6/5	9/8	30649	کانادا
0	1	N.A.	50	50	50	0	کیپورد
0	1	0	30	30	30	0	ج.آفریقای مرکزی
0	1	0	30	30	30	0	چاد
28	1	0	6	6	6	453	شیلی
98364	1	0	14	14	14	778	چین
68	1	0	10	10	10	122	تایوان
9	1	0	20	20	20	54	کلمبیا

صادرات (US\$'000)	خطوط ملی تعرفه	XNTM (%) [19]	دامنه تعرفه MFN (%)		متوسط تعرفه MFN (%)	واردات (US\$000)	شرح
			حداکثر	حداقل			
0	1	N.A.	30	30	30	180	کنگو
0	1	0	15	15	15	96	کاستاریکا
0	1	100	20	20	20	0	ساحل عاج
0	2	N.A.	10	10	10	2136	کرواسی
0	1	0	15	15	15	0	کوبا
0	1	N.A.	33	33	33	5	جیبوتی
0	1	N.A.	20	20	20	0	دومینیکن
0	1	N.A.	20	20	20	98	ج. دومینیکن
11	1	0	20	20	20	48	اکوادور
4739	1	100	40	40	40	2096	مصر
1	1	0	15	15	15	0	السالوادور
0	1	0	30	30	30	0	گینه استوایی
42	1	N.A.	25	25	25	20	اریتره
544	1	0	35	35	35	3	اتیوپی
0	3	100	8	8	8	497429	اتحادیه اروپا [20]
47	2	N.A.	12/5	12/5	12/5	44	مقدونیه
0	1	0	30	30	30	1	گابن
46	4	N.A.	12	12	12	2	گرجستان
0	1	0	20	20	20	0	غنا
0	1	N.A.	20	20	20	1	گرانادا
3	1	0	15	15	15	18	گواتمالا
0	1	N.A.	20	20	20	5	گینه
0	1	N.A.	20	20	20	0	گینه بیسائو
0	1	N.A.	20	20	20	0	گویان
0	1	0	15	15	15	1	هندوراس
494	1	0	0	0	0	1759	هنگ کنگ
4	1	0	10	10	10	96	ایسلند
443005	1	100	15	15	15	230	هند
294	2	0	15	15	15	91	اندونزی
529955	1	N.A.	50	50	50	0	ایران
15	1	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	1873	اسرائیل
0	1	N.A.	20	20	20	0	جامائیکا
135	1	0	7/9	7/9	7/9	27611	ژاپن
4	1	100	30	30	30	154	اردن
40	4	0	0	0	0	20	قزاقستان
9	1	0	25	25	25	10	کنیا
796	1	0	10	10	10	234	کره جنوبی
15	6	N.A.	5	5	5	1303	کویت
0	4	0	10	10	10	0	قرقیزستان

صادرات (US\$'000)	خطوط ملی تعرفه	XNTM (%) [19]	دامنه تعرفه MFN (%)		متوسط تعرفه MFN (%)	واردات (US\$000)	شرح
			حداکثر	حداقل			
0	2	100	10	10	10	0	لاتوس
190	1	0	5	5	5	6034	لبنان
0	1	N.A.	5	5	5	0	لیسوتو
0	1	N.A.	0	0	0	130	لیبی
0	1	0	20	20	20	0	ماداگاسکار
0	1	0	25	25	25	1	مالاوی
272	2	100	25/0	0	12/5	1274	مالزی
0	2	N.A.	25	25	25	0	مالدیو
0	1	0	20	20	20	10	مالی
9	1	N.A.	20	20	20	0	موریتانی
119	1	0	15	15	15	8	موریس
133	1	100	20	20	20	542	مکزیک
1	4	0	12	12	12	0	ج. مولداوی
96	1	N.A.	5	5	5	0	مغولستان
0	1	N.A.	20	20	20	0	مونتسرات
23841	2	100	50	50	50	30	مراکش
0	1	0	25	25	25	62	موزامبیک
1	2	N.A.	15	15	15	23	میانمار
57	1	N.A.	5	5	5	39	نامیبیا
151516	1	0	25	25	25	23	نپال
194	2	0	17	17	17	3766	نیوزیلند
0	1	0	15	15	15	1	نیکاراگوئه
142	1	N.A.	20	20	20	0	نیجر
5	1	100	20	20	20	34	نیجریه
450	1	0	0	0	0	7923	نروژ
6	6	0	5	5	5	108	عمان
369674	3	0	25	25	25	1215	پاکستان
881	1	N.A.	5	5	5	144	پاناما
0	1	0	20	20	20	5	پاپوا گینه نو
0	3	0	20	20	20	0	پاراگوئه
861	1	0	12	12	12	132	پرو
177	2	100	15	15	15	46	فیلیپین
64	6	N.A.	5	5	5	1677	قطر
3969	2	0	40	40	40	124	رومانی
1224	4	0	N.A.	N.A.	N.A.	808	فدراسیون روسیه
0	1	0	30	30	30	0	رواندا
0	1	N.A.	20	20	20	5	سنت لوئیس
157	6	0	5	5	5	2861	عربستان سعودی
1	1	100	20	20	20	2	سنگال

صادرات (US\$'000)	خطوط ملی تعرفه	XNTM (%) [19]	دامنه تعرفه MFN (%)		متوسط تعرفه MFN (%)	واردات (US\$000)	شرح
			حداکثر	حداقل			
0	1	N.A.	25	25	25	15	سیشل
195	2	0	0	0	0	3513	سنگاپور
0	1	N.A.	250	250	250	3	جزایر سلیمان
314	1	0	5	5	5	7813	آفریقای جنوبی
2	1	0	15	15	15	0	سری لانکا
0	1	N.A.	25	25	25	0	کیتس-نیس
0	1	N.A.	20	20	20	1	وینسنت & گرینادا
0	1	100	40	40	40	1	سودان
0	1	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	47	سورینام
0	1	N.A.	5	5	5	45	سوازیلند
2967	1	0	N.A.	N.A.	N.A.	35776	سوئیس
35	5	N.A.	75	75	75	0	ج.ع.سوریه
0	4	N.A.	20	20	20	1	تاجیکستان
1792	1	0	30	30	30	157	تایلند
0	1	N.A.	20	20	20	0	توگو
0	1	0	20	20	20	11	ترینیداد و توباگو
8294	9	100	43	43	43	142	تونس
55239	2	0	8	8	8	30692	ترکیه
8847	4	N.A.	50	50	50	0	ترکمنستان
0	1	100	25	25	25	4	تانزانیا
0	1	0	25	25	25	22	اوگاندا
6	4	0	8	8	8	321	اوکراین
1093	6	N.A.	5	5	5	6734	امارات متحده عربی
4833	4	100	4/5	0	1/1	552665	آمریکا
0	1	N.A.	3	3	3	0	ناشناخته
15	3	100	20	20	20	28	اروگوئه
110	1	N.A.	30	30	30	8	ازبکستان
0	1	N.A.	25	25	25	0	وانواتو
4	1	0	20	20	20	11	ونزوئلا
442	2	100	40	40	40	3	ویتنام
0	1	N.A.	10	10	10	69	یمن
175	2	N.A.	15	15	15	282	یوگسلاوی
0	1	N.A.	20	20	20	10	زئیر
0	1	0	25	25	25	9	زامبیا
1	1	0	40	40	40	0	زیمبابوه
1732443	-	20	3996/2	3984/7	3989/4	1252615	جمع
11627/1	-	-	26/82	26/74	26/77	8406/8	متوسط

Sources: <http://cs.usm.my/cgi-bin/untrains/fil1.cgi> (28-10-1387)